

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โนรา เป็นการแสดงพื้นบ้านภาคใต้ประเภทหนึ่ง ที่มีระเบียบแบบแผนในการแสดง มีการฝึกฝนและสืบทอดติดต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ลักษณะของการแสดงโนราประกอบด้วย การรำ การร้อง และการแสดงเป็นเรื่อง การรำเป็นกลวิธีอย่างหนึ่งซึ่งถือกันว่ามีความสำคัญยิ่ง มีเอกลักษณ์เฉพาะของการแสดงโนรา

เมื่อพิจารณารูปแบบของการรำตามลำดับขั้นตอนของการฝึกรำกัน โดยทั่วไปแล้ว จะเริ่มต้นด้วย

1. การฝึกรำแม่ท่า
2. การฝึกรำท่าบท
3. การฝึกรำเฉพาะอย่าง

ในการรำแม่ท่าจะมีท่ารำที่แสดงถึงลักษณะของตัวอ่อน อันเป็นคุณสมบัติสำคัญอย่างหนึ่งของผู้ฝึกรำโนรา คือท่าชัชนอน และท่าแมงมุมชักโย ซึ่งเป็นแม่ท่าที่มีวิธีการฝึกและการรำที่ยาก และยังเป็นท่าที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ท่ารำเฉพาะตัวอันสำคัญยิ่งของการรำโนราตัวอ่อน

ดังนั้น โนราจึงนำเอาแม่ท่า 2 ท่านี้ไปขยายและดัดแปลงเป็นท่ารำใหม่ให้เหมาะสม และใช้รำในขั้นตอนต่าง ๆ ของการรำชุดอื่น ๆ เช่น การรำท่าบท การรำในตอนชะโรงของการประชันโรง เมื่อเกิดท่ารำใหม่ขึ้นมาหลายท่าด้วยความคิดสร้างสรรค์ และความชำนาญของผู้รำ โนราจึงนำเอากลุ่มท่ารำในแนวเดียวกันเหล่านี้มาเรียงร้อยเชื่อมท่าเข้าด้วยกันให้เป็น กระบวนรำเฉพาะอย่างชุดหนึ่ง ที่แสดงความสามารถพิเศษเฉพาะตัวของผู้รำ ในการรำทำโนรา ซึ่งยากและแตกต่างไปจากคนอื่น ๆ ที่สามารถทำได้เหมือนและเรียกการรำเฉพาะอย่างนี้ว่า การรำประสมท่าแบบตัวอ่อน หรือการรำตัวอ่อน ซึ่งเป็นการวัดความสามารถในกระบวนกรรำ โดยไม่ต้องมีเนื้อร้องประกอบ ใช้ดนตรีบรรเลงจังหวะเพลงโค ประสมกับจังหวะพื้นฐานทั่วไป เพื่อให้สัมพันธ์กับท่ารำจึงช่วยให้ท่ารำดูองอาจ สง่า มีความรวดเร็วและเกิดความคล่องแคล่ว ทะมัดทะแมง ในการรำแต่ละครั้ง

ปัจจุบันการรำประสมท่าตัวอ่อนนี้ โนรามักจะใช้รำในตอนช่วงแรกของการออกรำในแต่ละครั้ง ซึ่งจะเป็วิธีกรอย่างหนึ่งที่จะช่วยเรียกความสนใจจากผู้ชมให้เข้ามาชมการแสดง โนราได้มากยิ่งขึ้นกว่าปกติ และประโยชน์อีกด้านหนึ่งต่อผู้รำ คือ เป็นการเตรียมร่างกายของผู้รำโนร่าก่อนที่จะต้อง ไปรำและร้องในบทอื่น ๆ อีกต่อไป

แต่การปรากฏรูปแบบการรำประสมท่าแบบตัวอ่อนในปัจจุบันนั้นจะมีให้เห็นน้อยมาก เนื่องจากผู้รำโนร่าโดยทั่วไปไม่มีความรู้เรื่องท่ารำ และจะให้ความสำคัญหรือความสนใจในการฝึกหัดน้อยมาก เพราะการรำประสมท่าแบบตัวอ่อนจะต้องใช้ทักษะระยะเวลาในการฝึกฝนมากเป็นพิเศษ จะแตกต่างไปจากการฝึกรำและร้องในชุดอื่น ๆ ซึ่งใช้เวลาฝึกน้อย หรือฝึกเมื่ออายุ 15-30 ปี ก็สามารถที่จะรำได้

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้ศึกษามีแนวคิดว่ ถ้าหากไม่มีการศึกษาค้นคว้าวิธีการฝึกหัดการรำประสมท่าแบบตัวอ่อน จะทำให้การรำประสมท่าแบบตัวอ่อนสูญหายไปจากการแสดงโนร่าได้

ผู้วิจัยในฐานะเป็นอาจารย์นาฏศิลป์พื้นเมือง (โนร่า) ที่ได้รับการถ่ายทอดท่ารำตามแบบฉบับของชุนอุปถัมภ์นรากร จากผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาโรช นาคะวิโรจน์ อดีตครูโนร่าและผู้อำนวยการศูนย์วัฒนธรรมสถาบันราชภัฏสงขลา ซึ่งมีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในภาคใต้ และได้สอนรำประสมท่าตัวอ่อนผ่านมาเป็นเวลานานถึง 12 ปี เมื่อมีการรำประสมท่าแบบตัวอ่อนปรากฏอยู่ในการแสดงโนร่าคณะต่าง ๆ ผู้วิจัยได้ติดตามและชมการแสดงโนร่าอย่างสม่ำเสมอคิดว่าถ้าหากได้มีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับท่ารำและวิธีการฝึกหัดรำประสมท่าแบบตัวอ่อนที่ยังปรากฏอยู่ในโนร่าบางคณะ โดยการบันทึกไว้เป็นหลักฐาน ก็จะทำให้มีเอกสารความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับโนร่าเผยแพร่แก่ผู้สนใจในด้านนี้ และโดยเฉพาะโนร่าหรือผู้สนใจสามารถนำความรู้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ไปฝึกหัดวิธีการรำตัวอ่อนในท่าต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่นิยมกันในสมัยโบราณและนำมาใช้รำในยุคปัจจุบันได้ ก็จะทำให้การรำประสมท่าแบบตัวอ่อนได้รับการเผยแพร่ และสืบทอดไม่สูญหายไปจากการแสดงโนร่า นับว่าเป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูความมีคุณค่าของการแสดงพื้นบ้านภาคใต้แขนงนี้ไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นสืบไป

1.2 วัตถุประสงค์

1. ศึกษาประวัติและความเป็นมา ของผู้รำประสมท่าแบบตัวอ่อนในสายตระกูลต่าง ๆ
2. ศึกษาระเบียบวิธีการฝึกหัดและการเตรียมความพร้อมทางร่างกาย ในการรำโนราตัวอ่อน
3. ศึกษาแนวคิดในการประสมท่ารำแบบตัวอ่อน

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาจากโนราเท่าที่สามารถจะสืบค้นได้ มีจำนวน 5 คน ซึ่งมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้
 - 1.1 เป็นศิลปินโนราโดยอาชีพ
 - 1.2 ผ่านการฝึกรำโนรามาดั้งแต่วัยเด็ก มีประสบการณ์ในด้านโนราอย่างน้อย 10 ปี และจะต้องมีอายุ 20 - 50 ปี สามารถรำประสมท่าแบบตัวอ่อนได้
 - 1.3 เป็นโนราที่มีชื่อเสียง และเป็นที่ยู้งักกันในท้องถิ่น
 - 1.4 อยู่ในสายตระกูลโนราที่ต่างกัน
 - 1.5 มีภูมิลำเนา อยู่ในจังหวัดสงขลา ระนอง นครศรีธรรมราช สตูล
2. จะศึกษาท่ารำ การประสมท่าแบบตัวอ่อน ที่ปรากฏอยู่ในการแสดงโนราในปัจจุบัน ตั้งแต่ พ.ศ. 2538 - 2540 โดยศึกษาเฉพาะท่ารำ การประสมท่าแบบตัวอ่อน ที่ปรากฏอยู่ในการรำประสมท่าเพลงโค ในขั้นตอนการปล่อยตัวนางรำ ตั้งแต่การออกจากม่านจนถึงนั่งหน้ารำ โดยศึกษาจากโนราต่อไปนี้
 - 2.1 โนราภลยา นางราช (กัญญา นางราชหรือภลยา เทพนมิตร) อายุ 47 ปี บ้านเลขที่ 45/4 หมู่ที่ 1 ตำบลบางใหญ่ อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง เป็นศิษย์ของโนรากระจำงพิบูลย์ ซึ่งได้รับการฝึกรำโนราจากโนราวัน (เล่า) จังหวัดนครศรีธรรมราช
 - 2.2 โนราจำเรียง ชาตณรงค์ อายุ 34 ปี บ้านเลขที่ 127/1 หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหิน อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นศิษย์ของโนราโรย จังหวัด ซึ่งได้ฝึกท่าตัวอ่อนจากโนราเปลื้อง บ้านกระดังงา จังหวัดสงขลา
 - 2.3 โนราเคียง เกตุมงคล อายุ 42 ปี บ้านเลขที่ 2/1 หมู่ที่ 9 ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นศิษย์ของโนราภู่ นุ่มคำ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา และโนราหยับโพยม อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

2.4 โนราจินดา สุขขาว อายุ 38 ปี บ้านเลขที่ 96 หมู่ที่ 9 ตำบล อินคีรี อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นศิษย์ของโนราต้น กระตูก่ออัน ซึ่งฝึก รำโนราจากโนราชาย นรสิงห์ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

2.5 โนรา ชรินทร์ มุลสังข์ อายุ 43 ปี บ้านเลขที่ 182 ซอยลงพัน ตำบล คลองขลุ อำเภอเมือง จังหวัดสตูล เป็นศิษย์ขุนอุปถัมภ์นรากร จังหวัดพัทลุง

3. จะศึกษาการฝึกหัดรำโนราจากครูโนราอาวุโส 4 คน ซึ่งได้ผ่านการฝึกรำโนรา โดยทั่วไป หรือ รำประสมท่าแบบตัวอ่อน ตั้งแต่วัยเด็ก มีการสอนศิษย์ให้รำโนราประสมท่าแบบ ตัวอ่อน และรำโนราโดยทั่วไปได้ในปัจจุบัน โนราอาวุโส 4 คนนี้ จะเป็นโนราที่ได้นำมาศึกษา ทำตัวอ่อนจำนวน 1 คน ซึ่งได้กล่าวรายละเอียดไว้ในข้อ 2.1 สำหรับโนราอาวุโสอีก 3 คน คือ โนราต่อไปนี้

3.1 โนราสัน เพชรสุข อายุ 78 ปี บ้านเลขที่ 56 หมู่ที่ 2 ตำบลนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นศิษย์โนราอัน ถั่วเขียว ซึ่งฝึกรำโนรามานานจากโนราคล้าย ตูนกเวล อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

3.2 โนราคง พรหมทอง อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 21 หมู่ที่ 8 ตำบล ควนรู อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา เป็นศิษย์ของโนราเอี่ยม เขารักเกียรติ จังหวัดสงขลา

3.3 โนราน้อม คงเกลี้ยง อายุ 52 ปี อาจารย์นาฏศิลป์พื้นเมือง วิทยาลัย นาฏศิลป์พัทลุง ตำบลควนมะพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เป็นศิษย์โนรากลิ่น ภาณุรัตน์ ซึ่ง เป็นศิษย์ของโนรารุ่ง ภาณุรัตน์ อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง และโนรารุ่ง ภาณุรัตน์ เป็นศิษย์ ของโนรารุ่งอำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

1.4 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. นางรำ หมายถึง ผู้แสดงที่เป็นผู้รำรำของคณะโนราแต่ละคณะ ซึ่งอาจจะเป็นผู้หญิง หรือผู้ชาย ในสมัยโบราณ นางรำจะให้ผู้ชายแสดงการรำรำทั้งหมด แต่ในปัจจุบันมีผู้หญิง เข้ามาฝึกรำโนราจึงมีนางรำเป็นผู้หญิงร่วมอยู่ด้วย โนราแต่ละคณะจะมีนางรำอย่างน้อย 6-8 คน

2. ตัวอ่อน หมายถึง การทำให้อวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เช่น ลำตัว แขน ขา ให้ยืดหยุ่นไปตามรูปแบบ ท่าทางที่ต้องการ เช่น ท่าท่าเกี่ยวคอ แมงมุมชักโย ไซทองห้อย ซึ่งท่าทางดังกล่าวจะต้องมีการฝึกฝนกล้ามเนื้อส่วนต่าง ๆ เป็นกรณีพิเศษจึงจะสามารถจัดทำให้เข้าไปอยู่ในกระบวนกรำได้

3. เพลงโค หมายถึง จังหวะเพลงที่ใช้ในการเชิดรูปพระอิศวรทรงโค ในการแสดงหนังตะลุง ซึ่งมีจังหวะในการเชิดที่เร้าใจ รวดเร็ว กระฉับกระเฉง แสดงท่าที่องอาจอยู่ในตัว โนรา มักจะใช้เป็นจังหวะในการรำเพื่ออวดลีลา หรือฝีมือในการรำเฉพาะตน

4. ประสมท่า หมายถึง การที่โนรำนำท่ารำบางท่า ในบทครูสอน บทสอนรำ บทประณม และการรำท่าสิบสอง ซึ่งฝึกมาแล้วเป็นพื้นฐานมาคัดเลือกท่ารำบางท่าและเรียบเรียงใหม่เป็นรูปแบบการรำเฉพาะตน อาจจะเหมือนหรือแตกต่างกันในแต่ละคณะและบุคคล การรำจะไม่มีเนื้อร้องประกอบท่ารำ ดังนั้นจะต้อง รำให้สอดคล้องและสัมพันธ์กับจังหวะดนตรี

5. หดในภาค* หมายถึง การยื่น หรือนั่ง แล้วม้วนตัวพร้อมศีรษะไปด้านหลัง โดยให้ศีรษะลอดไปอยู่ระหว่างปลายเท้า หรือวางอยู่บนฝ่าเท้าทั้ง 2 ข้าง โดยใช้มือช่วยยึดจับปลายเท้า ผู้รำจะต้องให้ส่วนของลำตัวทั้งหมดม้วนเข้าหากันให้มากที่สุด สามารถพลิกทวงาย คว่าตะแคงลำตัวได้โดยที่มือ ศีรษะ และลำตัวไม่เลื่อนหลุดแยกจากกัน

6. หนักรำ หมายถึง ที่สำหรับโนรำนั่งใช้รำในสมัยโบราณ ทำด้วยไม้กลม 3 ท่อน ท่อนที่ 1 ทำด้วยไม้ไผ่กลมยาวประมาณ 1 เมตร ไว้สำหรับโนรำนั่งรำ อีก 2 ท่อน ทำด้วยไม้กลม โดยทั่ว ๆ ไปฝังลงดิน เพื่อเป็นขาที่ยาวประมาณท่อนละ 50 เซนติเมตร

7. รำเฉพาะอย่าง หมายถึง การรำที่แสดงความสามารถของตนเอง โดยในบางครั้งอาจจะทำแม่ท่ามาประกอบ หรือนำท่าที่ตนเองประดิษฐ์ขึ้นใหม่มาแสดงให้ประจักษ์ต่อผู้ชม เช่น รำเพลงปี่ รำตัวอ่อน รำเพลงทับ ฯลฯ

8. แม่ท่า หมายถึง ท่ารำพื้นฐานที่สำคัญของโนรา ซึ่งใช้ฝึกหัดรำเบื้องต้นในสมัยโบราณ มีทั้งหมด 12 ท่า หรือที่เรียกว่าท่าสิบสอง ได้แก่ 1. ท่าเทพนม 2. ท่าเขาควาง 3. ท่าขี้นอน 4. ท่าจับระบำ 5. ท่าลงฉาก 6. ท่าลงฉากน้อย 7. ท่าผาลา 8. ท่าบัวตูม 9. ท่าบัวบาน 10. ท่าบัวคลี่ 11. ท่าบัวแย้ม 12. ท่าแมงมุมชักใย ปัจจุบันการฝึกแม่ท่าจะหมายถึงฝึกท่ารำในบทครูสอนรำและบทประณม

* รศ.ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ให้ความเห็นว่า การหดในภาคเหมือนลักษณะการชดตัวโค้งงอเข้ามาเหมือนกับลักษณะของเงินพดด้วงในสมัยโบราณ, 15 พฤศจิกายน 2539.

9. **รำทำบท** หมายถึง การตีทำตามบทกลอนที่ร้องขับ บางท้องถิ่นเรียกว่า ทำคำพริต นั่นคือ การเอาบทกลอนที่แต่งไว้แล้วมาร้องให้ถูกทำนองและตีทำรำตามบทนั้น ๆ รำทำบทถือเป็น ศิลปะชั้นสูงของการแสดง โนรา

10. **การปรากฏทำรำตัวอ่อน** หมายถึง การนำเอาการทำรำโนราแบบต่าง ๆ มา พิจารณากระบวนการรำว่า จะมีทำตัวอ่อนใช้อยู่ตอนช่วงใดบ้างของกระบวนการรำนั้น ๆ

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

1. เก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นตำราและบทความ ทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการแสดงโนรา จากสถานที่ต่าง ๆ เช่น ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดระนอง สงขลา นครศรีธรรมราช นัทลุง และจากกองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรุงเทพฯ เพื่อศึกษาประวัติ ความเป็นมาและความสำคัญของการรำประสมท่าแบบตัวอ่อนโดยวิธีพรรณนา

1.2 ศึกษาการเก็บข้อมูลวิทัศน์ ที่มีการบันทึกทำรำโนราตัวอ่อน และบันทึก ภาพการแสดงในปัจจุบันจากภาคสนาม

1.3 ศึกษาโดยการฝึกหัดการรำประสมท่าแบบตัวอ่อน ในบางท่าที่สามารถทำได้ ด้วยตนเองจากครูโนราทั้ง 6 คน

1.4 สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในการแสดงโนรา นักวิชาการและผู้ที่ชมการแสดง โนราทั้งในอดีตและปัจจุบัน

2. วิเคราะห์ข้อมูล

2.1 ศึกษาการทำรำตัวอ่อน ที่ปรากฏในการรำแต่ละครั้งที่ได้จากการสังเกตการณ์ ฝึกหัดรำ การสัมภาษณ์ครูโนรา และจากวิทัศน์ที่ได้บันทึกทำรำไว้

2.2 เรียบเรียงผลการศึกษา และสรุปผลลักษณะของการรำตัวอ่อนที่ปรากฏใน การรำโนราของแต่ละคน โดยแบ่งเป็นบทต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

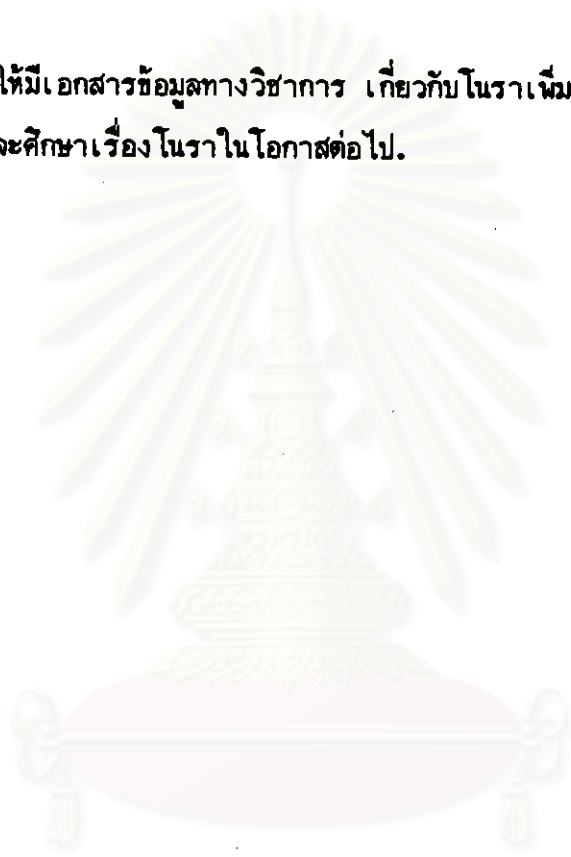
- บทที่ 1 บทนำ
- บทที่ 2 การรำโนราประสมท่าแบบตัวอ่อนจากอดีต
- บทที่ 3 การรำประสมท่าแบบตัวอ่อนในการแสดง โนราปัจจุบัน
- บทที่ 4 การฝึกหัดร่างกายในการรำโนราตัวอ่อน

บทที่ 5 ทำตัวอ่อนและแนวคิดการประสมทำรำ

บทที่ 6 บทสรุปและเสนอแนะ

1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ได้รับความรู้ทางด้านรูปแบบทำรำ วิธีการฝึกหัดและแนวคิดในการรำประสมท่าแบบตัวอ่อน
2. ทำให้มีเอกสารข้อมูลทางวิชาการ เกี่ยวกับโนราเพิ่มขึ้น เพื่อเป็นแนวทาง และความรู้พื้นฐานแก่ผู้ที่จะศึกษาเรื่องโนราในโอกาสต่อไป.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย